

Riigikogu õiguskomisjoni istungi protokoll nr 67

Tallinn, Toompea

Teisipäev, 18. veebruar 2025

Algus 14.00, lõpp 16.39

Juhataja: Andre Hanimägi (esimees)

Protokollija: Selena Eenmaa (konsultant)

Võtsid osa:

Komisjoni liikmed: Vadim Belobrovtsev (Anastassia Kovalenko-Kõlvart asendusliige), Anti Haugas, Madis Kallas, Ando Kiviberg, Vilja Toomast, Varro Vooglaid

Komisjoni ametnikud: Raini Laide (nõunik-sekretariaadijuhataja), Linnar Liivamägi (nõunik)

Puudusid: Jaanus Karilaid, Önne Pillak ja Valdo Randpere

Kutsutud: Eesti Kirikute Nõukogu asepresident piiskop Philippe Jourdan ja Eesti Kirikute Nõukogu täitevsekretär Vilver Oras, Tartu Ülikooli usuteaduskonna asejuhataja, kirikuloo kaasprofessor Priit Rohtmets, Eesti Apostliku Õigeusu Kiriku Teoloogilise Instituudi juhataja Tauri Tõlpt, Augsburgi Usutunnistuse Seltsi esindaja teoloogiadoktor Veiko Vihuri, Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kiriku piiskop Daniel, Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kiriku ja Pühtitsa Jumalaema Unumise Stavropigiaalse Naiskloostri lepinguliste esindajatena vandeadvokaadid Steven-Hristo Evestus ja Artur Knjazev, kollektiivse pöördumise „Peatada kirikute ja koguduste seaduse muutmise seaduse eelnõu menetlus ning kaasata seaduse muutmise vajalikkuse hindamiseks asjassepuutuvad isikud ja institutsioonid“ esindajad Natalja Paško ja Ljudmilla Bariševski, Siseministeriumi nõunikud Ilmo Au, Ringo Ringvee, Erik Salumäe ja Liina Pello, kommunikatsiooninõunik Mari Tupits ja siseministri nõunik Eimar Veldre (2. päevakorrapunkt)

Päevakord:

1. Nädala töökava kinnitamine
2. Vabariigi Valitsuse algatatud kirikute ja koguduste seaduse muutmise seaduse eelnõu (570 SE) ja eelnõu menetlemist puudutava kollektiivse pöördumise "Peatada kirikute ja koguduste seaduse muutmise seaduse eelnõu menetlus ning kaasata seaduse muutmise vajalikkuse hindamiseks asjassepuutuvad isikud ja institutsioonid" avalik arutelu
3. Info ja muud küsimused

1. Nädala töökava kinnitamine

Riigikogu õiguskomisjoni nädala (17.02.2025-23.02.2025) töökava

Komisjoni avalik istung konverentsisaalis teisipäev, 18.02.2025 kell 14.00

1. Nädala töökava kinnitamine
2. Vabariigi Valitsuse algatatud kirikute ja koguduste seaduse muutmise seaduse eelnõu (570 SE) ja eelnõu menetlemist puudutava kollektiivse pöördumise "Peatada kirikute ja koguduste

seaduse muutmise seaduse eelnõu menetlus ning kaasata seaduse muutmise vajalikkuse hindamiseks asjassepuutuvad isikud ja institutsioonid" avalik arutelu

3. Info ja muud küsimused

Otsustati:

1.1. Kinnitada nädala töökava (konsensus: Vadim Belobrovstsev, Andre Hanimägi, Madis Kallas, Vilja Toomast, Varro Vooglaid).

2. Vabariigi Valitsuse algatatud kirikute ja koguduste seaduse muutmise seaduse eelnõu (570 SE) ja eelnõu menetlemist puudutava kollektiivse pöördumise "Peatada kirikute ja koguduste seaduse muutmise seaduse eelnõu menetlus ning kaasata seaduse muutmise vajalikkuse hindamiseks asjassepuutuvad isikud ja institutsioonid" avalik arutelu

Õiguskomisjoni avalik istung on järelvaadatav Riigikogu Youtube'i kanalil ([link videole](#)).

Andre Hanimägi juhatas päevakorrapunkti sisse ning tutvustas istungile kutsutud külalisi ja planeeritud sõnavõtte ajakava. Esimeses andis esimesena sõna eelnõu ettevalmistajatele, Siseministeriumi esindajatele.

Erik Salumäe tutvustas lähemalt kirikute ja koguduste seaduse muutmise seaduse (KiKoS) eelnõu sisu, õiguslikku konstruktsiooni ning eesmärke, mida seadusemuudatuste abil soovitakse saavutada.

Andre Hanimägi andis seejärel Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kiriku (MPEÕK) ja Pühtitsa Jumalaema Unumise Stavropigiaalse Naiskloostri seisukohtade tutvustamiseks sõna lepingulistele esindajatele vandeadvokaatidele Steven-Hristo Evestusele ja Artur Knjazevile.

Steven-Hristo Evestus sõnas, et soovib kõigepealt tänada õiguskomisjoni esimeest, kes eile võttis vastu Pühtitsa kloostri nunnade palvekirja ning päästis sellega Riigikogu au, kuna see palvekiri oli tegelikult mõeldud Riigikogu esimehele. Loodetavasti jõuavad kirja sõnumid ka õiguskomisjoni liikmeteni.

MPEÕK ja klooster on eelnõule vastu, kuna leitakse, et see ei ole põhjendatud. Kui see seisukoht tundub kummaline, siis oleks soov kuulda, mida MPEÕK ja Pühtitsa klooster on tänase seisuga valesti teinud või mida täpsemalt on neile ette heita. Nimelt ei ole avalikus ruumis tehtud seni ühtegi sellist konkreetset etteheidet, vaid etteheited on suunatud välisriigis tegutseva patriarhi sõnadele. MPEÕK ja kloostri tegevuse osas ei ole tuvastatud ühtegi rikkumist ning nii kirik kui klooster on terve aasta jooksul käitunud süütuse presumptsiooni kohaselt, tõendades avalikult rahvale oma süütust ja kinnitades oma meelsust Eesti Vabariigi seadustest kinnipidamise osas ning oma truudust põhiseaduslikule korrale. On küsitav, kuidas on sattunud põhiseadus sel viisil löögi alla. KiKoS arutelu puhul arutatakse eeskätt inimeste ja organisatsioonile tuleviku üle, kes ei ole milleski süüdi mõistetud ega keda ei kahtlustata Eesti Vabariigis millegagi. Seega justkui luuakse seos ja nõutakse kollektiivset vastutust välisriigis tegutsevate inimeste eest.

S-H. Evestus märkis seonduvalt eelnõu koostamisega, et see on olnud põhjusetu kiireloomuline ning isegi väljatöötamiskavatsus jäi koostamata, põhjendusel, et tegemist on kiireloomulise ülesande lahendamisega riigi julgeoleku huvides. Samas pidas Siseministerium läbirääkimisi nii kiriku kui kloostri kohta, mis katkestati ootamatult eelmise aasta oktoobris poliitilise avalduse tegemisega.

Evestus rõhutas, et selle seadusemuudatuse eesmärk on kahjustada kirikut ja kloostrit ning panna nad olukorda, kus nad on sundlõpetamise ees. Eelnõu seletuskirjas ei ole piisavalt põhjendusi ega ka võrdlevat analüüsi Ukraina või mõne teise riigiga, kus on samasuguse stsenaariumi kohta juba ÜRO ja Human Rights Watch esindajad andnud väga kriitilisi hinnanguid. Praegu kehtiv KiKoS annab tegelikult juba siseministrile võimaluse lõpetada

igasuguse usulise ühenduse tegevus Eesti Vabariigi territooriumil, kelle tegevus satub vastuollu avaliku korra reeglite, kõlbluse või inimeste elu ja tervise eest seismisega. Riigi soov on praegu aga seadusemuudatuse kaudu sekkuda kiriku kanoonilistesse sidemetesse, olukorras, kus kirik ega klooster ei ole tegelikult võtnud täitmiseks ühtegi riigi vaenulikku juhust ega ülesannet.

Samuti puudub eelnõu seletuskirjas selline mõjuanalüüs, mis puudutab seadusemuudatuse muut otsest ja vahetat mõju. Ei saa öelda, et konkreetsel seadusemuudatusel ei oleks otsest ja vahetat mõju Eesti Vabariigis praegu registreeritud kiriku ja kloostri kanoonilistele suhetele ning see tõstatab mitmeid küsimusi. Näiteks, mismoodi on välistatud kirikulõhede tekkimine, millised on reaalsed võimalused kellegi juurest ärapöördumisel või hereetikuks kuulutamisel ning mismoodi on lõppastmes tagatud see, et nn äratõugatu seisusesse jäänu ei ole edaspidi riigile hoopis suuremaks julgeoleku ohuks.

Artur Knjazev lisas, et eelnõu seletuskirjast ei leia ka seda, kuidas õiguste riived oleksid põhjendatud ja põhiseadusega kooskõlas. On vaid deklareeritud, et on teatud põhiõigused ja -vabadused nagu usuvabadus ning on alused nende piiramiseks, millest on siis järeldatud põhiseadusega kooskõla, kuid puudub reaalne analüüs eelnõu rakendamise kaasnivate tegelike mõjude kohta. Samas on meediast kuulda olnud palju informatsiooni, sh on näiteks lahendusena väljapakutud, et kirik ja klooster võiksid kuulutada Moskva patriarhi hereetikuks ning lahkuda kirikust legitiimselt, liitudes seejärel nt Konstantinoopoli patriarhaadiga. Samas jäetakse mainimata, et Konstantinoopoli patriarhaat ise tunnustab Vene Õigeusu Kirikut ja pole patriarh Kirilli suhtes hereesiat välja kuulutanud.

A. Knjazev sõnas, et ei saa nõustuda väidetega, et mingit kirikute sulgemist ei tule. Eelnõu tagajärjeks on siiski see, et vene õigeusklikel keelatakse Eestis tegutsemine ära. Riigikogu on juba eelnevalt võtnud vastu avalduse, milles on kuulutanud Moskva patriarhaadi agressiooni toetavaks institutsiooniks ning nüüd see uus eelnõu keelab kõik seosed ära, sh kanoonilised, mis on eelnõus kirjas kui põhikirjaline seos. Eelnõu seletuskiri on selles osas eksitav, kuna räägib haldussuhetest, kuid eelnõu enda sõnastus räägib põhikirjalistest sidemetest ehk käsitleb kõiki sidemeid, sh kanoonilisi.

Knjazev rõhutas, et vene õigeusklikud ei ole Eestis midagi valesti teinud ega ära teeninud seda, et ei saa enam oma usku siin praktiseerida, kuna nende põhiseadusega garanteeritud põhiõigused ja -vabadused võetakse ära ilma veenva põhjendusega. Eelnõu seega justkui karistab õiguskulekaid inimesi ja selle seadusemuudatuse eesmärk on sundlõpetada Moskva patriarhaadi ehk Vene Õigeusu Kirikuga seotud juriidilised isikud Eestis. See jätabki mh kirikuvara ja -hooned kasutamata. On küsitav, miks pannakse kohalikud vene õigeusklikud sel viisil vastutama Venemaal toimuva eest. Mitmekesine demokraatlik vaba ühiskond on Eesti põhiseaduse alussammas ning usuvabadus on üheks selle nurgakiviks. Riik ei ole enam vaba, kui ütleb, mida uskuda ja mõelda. Eelnõu on ka ebamäärane ja kasutab määratlemata mõisteid nagu "märkimisväärse mõjuga isik" ja „juhendumine“, kuid need on siinkohal eksistentsiaalse tähendusega, kuna muudatus võib viia sundlõpetamiseni. Seni pole selge, kuidas on eelnõuga taotletav meede efektiivne või sobiv kirjeldatud eesmärgi saavutamiseks, kuna tõenäoliselt ei lähtu vaenuliku mõjutustegevuse toimepanija oma tegevuses äriregistri kannetest. Eelnõu peab põhiseaduse nõude kohaselt olema proportsionaalne ning sellega taotletav meede peab olema mh sobiv ja vajalik, kuid selles osas ei ole ühtegi põhjendust kuulnud.

Andre Hanimägi palus lähemalt selgitada, milline on täna seos MPEÕK ja patriarh Kirilli vahel. Täpsemalt, kas patriarh Kirill on Eesti kiriku ja kloostri põhikirjas kuidagi ära mainitud ehk kas patriarh on tegelikult nende juht ning mida see sel juhul tähendab, mh milliseid vaimulikke või juriidilisi käskpeavad kirik ja klooster täitma.

Lisaks mainisid esindajad oma sõnavõttus, et kirik ega klooster ei ole võtnud täitmiseks ühtegi riigi vaenulikku käsku ning esimees küsis sellega seoses, kas see tähendab, et sellised käsud on kuskilt tulnud.

Steven-Hristo Evestus sõnas, et tema eelnev sõnavõtt selles osas tähendas seda, et seni ei ole

tuvastatud, et patriarhi poolt oleks Eestis registreeritud kirikule või kloostriks esitatud mingisuguseid kaskke, mida oleks kuidagi asunud täitma või seeläbi kuidagi Eesti julgeolekut hakatud õhnestama. Kirik ja klooster ei ole oma põhitegevuse kõrvalt asunud tegelema võõrriigi poliitilistest ambitsioonidest või huvidest tekkinud küsimustega ning selliseid etteheiteid ei ole neile ka tehtud.

Artur Knjazev lisas, et patriarh Kirill ei juhi ühtegi Eesti usulist ühendust siin kohapeal. Selleks on kohalikud juhid, kes omavad seda pädevust. Ta möönis, et keegi ei ole eitanud põhikirjalist seost Vene Õigeusu Kirikuga, kuid see seos ei anna patriarhile õigust siin otsustada kohaliku elu küsimusi või juhtida kohalikku kirikut või kloostrit.

MPEÕK piiskop **Daniel** selgitas, et MPEÕK kõrgeim võimuorgan on kirikukogu, mis koosneb kõikidest Eesti kogudustes teenivatest vaimulikest ja ühest ilmikliikmest igast kogudusest. Kirikukogu koosseis on umbes 100 inimest, sõltuvalt preestrite ja diakonite arvust. Korraline kirikukogu toimub kord aastas ning selle protokoll on see, mis jõuab patriarhi lauale. Kuna ollakse autonoomses staatuses Vene Õigeusu Kiriku osana, on see protokoll kui infokandjaks, mis kajastab kiriku tegevusi ja otsuseid. Kirikukogu valib ka kiriku eestseisja. 2018. aastal valiti MPEÕK praegune eestseisja metropoliit Eugeni ning selle valiku kinnitab kanooniliselt patriarh, et tagada otsuse vastavus kiriku kaanonitele. Kiriku eestseisja on aga eluaegne ametikoht ning selline valimine ja kinnitamine leiab harva aset. Daniel rõhutas, et eelnevast lähtuvalt on ilmselge liialdus see väide, et patriarh justkui otseselt juhib Eesti kirikut või kloostrit.

Anti Haugas sõnas, et lähtub oma otsustusprotsessis eelnõu osas eelkõige sellest tänasest olukorrast, kus Venemaa väed on tunginud Ukrainasse ning mistõttu on sõjategevuse käigus hukkunud hinnanguliselt 250 000 inimest, sh ka vene õigeusklikke. Hukkunud on palju süütuid inimesi, sh lapsi ja naisi ning toime on pandud meeletuid sõjakuritegusid, sh vägistamisi. Patriarh Kirill on seda agressioonisõda, vägivalda ja sõjakuritegusid õigustanud ja toetanud. Kui Pühtitsa kloostri põhikiri ütleb juba esimeses lauses, et klooster asub patriarh Kirilli juhtimise all ning juhindub oma töös patriarhi käskkirjadest, siis on tema hinnangul see probleemiks, kui inimene, kes toetab sel viisil Ukrainas agressioonisõda, saab juhtida Eestis legaalse põhikirja alusel asutusi oma käskkirjade ja korraldustega.

A. Haugas märkis, et ei saa nõustuda ka selle väitega, et tegemist on juriidiliselt sundlõpetamisega. Asutustel on alati võimalik viia oma põhikiri kooskõlla Eesti Vabariigi kehtivate seadustega, kõrvaldada puudused ja jätkata oma tegevust. Seega ei näe ta siinkohal probleemi ning on meelevaldne väita, et see eelnõu on kuidagi suunatud vene õigeusku inimeste vastu. Ta rõhutas, et tema usub Eesti Vabariigi iseseisvusesse ja hoopis riivavam on see, kui riigis sellist kirjeldatud tegevust ei piirata.

A. Haugas palus täpsustada, kas põhikirja alusel tegutsevad MPEÕK ja Pühtitsa klooster täna patriarh Kirilli käskkirjade ja juhtimise all või mitte.

Artur Knjazev vastas Pühtitsa kloostri eest, et kui kloostri põhikirja edasi lugeda, siis nähtub sellest, et klooster on kohustatud järgima Eesti Vabariigi seadusi. See, et patriarh on kloostri vaimulik keskus, on puhtalt usuline küsimus ning need käskkirjad seonduvad samuti ainult usu praktiseerimisega seonduvate küsimustega. Need käskkirjad ei puuduta ilmaliku eluga seonduvaid ega administratiivseid küsimusi, sest nende jaoks on olemas kloostri kohalik juht. Knjazev sõnas sundlõpetamise osas, et klooster läheks selle eelnõu alusel kinni, sest nunnad on korduvalt öelnud, et ei saa riigi sunnil oma usulistest tõekspidamistest lahti öelda ega põhikirja muuta.

Vadim Belobrovstev tõi esile, et meedias on ilmunud erinevaid sõnavõtte ja arvamused sellel osas, et väidetavalt ei ole MPEÕK hukka mõistnud Venemaa sõda Ukrainas ega patriarh Kirilli sõnavõtte sel teemal. Ta palus kiriku esindajatel täpsustada, kas tõesti ei ole selliseid avaldusi tehtud.

Steven-Hristo Evestus rõhutas, et ei nemad ega nende esindatavad ei ole siia tulnud selleks, et kuidagi vähendada Ukraina sõda ja sellega kaasnenud koledusi ega patriarh Kirilli sõnavõtte. On aga oluline märkida, et nende esindatavate ehk MPEÕK ja kloostri pädevuses ei ole patriarhi hereetikuks kuulutamine. See kuulub kõrgemate kogude, organisatsioonide pädevusse ning seetõttu ei ole Eestis võimalik midagi enamat teha kui väljendada oma meelsust Ukrainas toimuva osas ning distantseeruda patriarhi sõnavõttudest.

Daniel sõnas, et sellised avaldused on kiriku poolt olemas. 2022. aasta märtsis tegi Eesti Kirikute Nõukogu ühisavalduse seoses Venemaa sõjategevusega Ukrainas, millele kirjutasid alla kõik EKN liikmeskirikute esindajad, sh ka MPEÕK metropoliit Eugeni. Seni kuni ei öelda, et seda ühist avaldust enam ei jagata, kehtibki see avaldus.

Daniel rõhutas, et kirik saab vastutada vaid selle eest, mis toimub nende kirikus ning kogudustes üle Eesti, mis on nende kanooniline territoorium. Sellist nn hääleõigust ei saa kirik võtta, et hakataks kogu maailmas toimuva osas oma avaldusi välja ütleva.

Steven-Hristo Evestus lisas veel Pühtitsa kloostri osas, et Riigikogu liikmetel on olnud võimalus tutvuda kloostri ülema avalike pöördumistega ja Riigikogule esitatud palvekirjaga, kus on mh selgitatud, miks klooster ei saa ise teatud otsuseid teha ning millistele töotustele on nunnad pühendunud ja milliste reeglite alusel maisest elust ära pöördunud. Siiski on nad poliitikute soovile vastu tulles avaldanud korduvalt oma seisukoha, et patriarh Kirilli arvamusega sõja osas nende arvamused kokku ei lange ning nemad seda sõda ei toeta.

Varro Vooglaid esitas küsimuse Siseministeriumile. Ta kommenteeris esmalt, et selle eelnõu fundamentaalne probleem seisneb selles, et see on juba põhimõtteliselt mitmes aspektis valelik. Eeskätt selles osas, mille alusel on see justkui kooskõlas põhiseadusega. Tema hinnangul kujutab see eelnõu hoopis raskekujulist usuvabaduse põhimõtte rikkumist, kuna see küsimus, millised võivad olla ühe usulise ühenduse kanoonilised sidemed, kuulub kahtlemata põhiseaduse kaitsealasse. Samuti on eelnõu seletuskirjas esitatud analüüs selles osas väga puudulik. Põhiseaduslike õiguste piiramiseks peab olema seaduslik alus, kuid usuvabaduse puhul ei ole ettenähtud sellist seaduslikku alust nagu julgeoleku tagamine. Isegi kui selline alus oleks, peab piirang olema sobilik, vajalik ja mõõdukas. Sobilikkus tähendab, et piirang peab võimaldama saavutada taotletud eesmärki ehk antud juhul vähendada julgeoleku riski. Vajalikkus tähendab, et sama eesmärki ei saaks saavutada vähem isikute põhiõigusi piiravate meetmetega. Mõõdukus tähendab, et saavutatav hüve peab olema suurem kui riivatud hüve. Eelnõu seletuskirjas ei ole veenvaid põhjendusi mitte ühegi eeltoodud aspekti osas, miks on see piirang sobilik, vajalik ja mõõdukas.

V. Vooglaid küsis, kuidas täpsemalt on selle eelnõuga võimalik saavutada seda taotletud eesmärki, et Moskva patriarhaadi mõju Eestis tegutsevatele vene õigeusklikele kaob ning kuidas kõrvaldaks selle mõju vaid teatud põhikirjas tehtud muudatused. Lisaks, kuidas ei ole võimalik julgeolekuohte maandada vähem piiravate meetmetega kui sundlõpetamine, mis on teatavasti kõige karmim juriidilise isiku suhtes rakendatav meede ning kuidas oleks selle seadusemuudatusega saavutatud hüve suurem kui riivatud hüve, mis on usuvabaduse tugev piiramine.

Erik Salumäe vastas, et on juba eelnõud tutvustavas sissejuhatuses rääkinud, kuidas on see kõik seotud põhiseadusega ja Euroopa inimõiguste konventsiooniga. Samuti on ta ka eelnevalt õiguskomisjonis öelnud, et see on tõesti hinnangu küsimus, kas eelnõu seletuskirjas on teatud osad puudulikud ning ministeriumil on valmidus seletuskirja vajadusel täiendada.

E. Salumäe selgitas selles osas, kas need piirangud vähendavad mõjutustegevusi, et hierarhiliste kirikute struktuurides on nn kaks liini. Esiteks, mida tähendab vaimulik autoriteet ja juht, kelleks antud juhul on patriarh, kelle väljaütlemised on oma mõjult otsekohalduvad tegelikult kiriku tavaliste liikmeteni välja. Kui ei ole enam sellist sidet patriarhiga, siis ei

tunne liikmed ka seotust nende vaenulike sõnumitega ning seetõttu on. Teiseks, ka administratiivselt on vaieldamatult põhikirja alusel patriarhil siiski võimalus mõjutada siinsete kirikute ja koguduste poliitikat ja otsuseid. Näiteks arvestades, et kirikukogu protokoll ei ole siiski ainult infokandjaks patriarhaadile, kuna enne patriarhi kinnitust tehtud otsustele ei saadeta neid kirikukogu otsuseid isegi siinsetele kogudustele välja. Seetõttu on mõju vähendamine eelnõuga taotletud viisil proportsionaalne.

Vilja Toomast uuris MPEÕK ja kloostri esindajatelt, kas tõesti ei ole kirikul ja kloostri võimalik ise oma põhikirja vastavalt muuta. Lisaks, arvestades patriarh Kirilli sõnavõtte Venemaa sõja osas, kas koguduste liikmetel ei ole endil tekkinud soovi esitada taotlust, et pöörduks kõrgmate kogude poole, et algatada patriarh Kirilli hereetikuks kuulutamine.

Daniel selgitas, et "hereetik" on küllaltki spetsiifiline ning konkreetselt usuline termin. See, kui inimene eksib ükskõik millise kümne käsu vastu, nt "sa ei tohi tappa" või "sa ei tohi abielu rikkuda", ei ole hereesia. Ta rõhutas praeguse patriarhi Kirilli sõnavõttude osas, et nendega nemad ei nõustu. Samas on oluline märkida, et patriarhid tulevad ja lähevad, aga kirik jääb. See ei ole kunagi olnud kiriklik lähenemine, et kirik peaks justkui igakordselt sõltuvalt eesotsa nimetatud patriarhist vahetama patriarhaati kuuluvust.

Artur Knjazev selgitas kloostri osas, miks nad ei saa ise põhikirja muuta. Ta rõhutas, et nunnad ei saa isegi sellist pöördumist teha, et põhikirja muudatust sel viisil algatada, sest see puutub sügavalt nende usku. Kui nunnad astuvad kloostriisse, annavad nad ühe vandena oma vaba tahte ära ja täidavad ainult neid reegleid, mis neil on. A. Knjazev märkis, et seetõttu on riigile lahendusena pakutud, et riik võiks ise algatada selle protsessi. Siinkohal tekib küsimus, miks riik ei ulata abikätt ega aita nunnadel seda jurisdiktsiooni ise vahetada, mida on nunnad legitiimseks pidanud.

Madis Kallas uuris, et kui nähtavasti on kiriku ja kloostri esindajate kinnituste põhjal kirik ja klooster väga selgelt hukka mõistnud patriarh Kirilli sõnumeid sõja ja Eesti suveräänsuse osas, siis miks ei ole see seisukoht üle Eesti ühiskonnas rohkem kõlama jäänud ning miks sellest rohkem ei räägita.

Steven-Hristo Evestus vastas, et seda öeldakse välja piisavalt ning ka tema kui kiriku ja kloostri esindajast vandeadvokaat on juhtinud samuti nende tähelepanu sellele, et sellised väljaütlemised on asjakohased. Samas ei saa nõuda, et inimesed alustaksid igat päeva nende väljaütlemistega, sest need on eelnevalt juba kõlanud ka Eesti meedias. Ta tõi esile, et ka pärast Välisluureameti aastaraamatu väljaandmist, kus märgiti, et harukirikuid võidakse ära kasutada Venemaa ideede levitamiseks, on kiriku sinod teinud avalduse ning kinnitanud oma truudust Eesti Vabariigi põhiseaduslikule korrale. See on pressiteatena avaldatud ning kiriku veebilehel kättesaadav. Kui küsimus on selles, miks see seisukoht ei ole jõudnud igasse Eesti kodusse, siis tuleb vaadata ka Eesti meediat ning kas selles osas on esitatud rohkem vaenulikku informatsiooni või on üritatud ka sügavamalt probleemi käsitleda. S-H. Evestus tõi veel esile, et eile kui nemad tulid esindajatena koos Pühtitsa kloostri nunnandega Riigikokku kohtumisele, ei pidanud Riigikogu liikmed vajalikuks nendega suhelda. Kui inimesi ei lubata isegi turvaväravast kaugemale ega võeta neid vastu, et teemat arutada, siis jääb ka nende sõnum kuulmata. Tema hinnangul on see riigi seisukohalt vale ja Riigikogu on käitunud valesti. Ta rõhutas, et nemad on vastanud nii palju kui võimalik ja olukorda selgitanud ning tegelikult on kõik ühise Eesti pärast mures, et siin saaks elada vabalt ja seaduskuulekalt edasi. Võib-olla tuleb aga selleks lihtsalt viia ennast kiriku ja kloostri sõnumitega rohkem kurssi, sest selleks on kirik ja klooster ise piisavalt teinud.

Andre Hanimägi täpsustas istungi juhatajana eelkõneleja poolt esile toodud eilset olukorda. Ta selgitas, et tema teada ei olnud Riigikogu esimehega sellist eelnevat kokkulepet, et ta võtab neid külalistena vastu ning Riigikogu esimees ei olnud öelnud, et ta on see hetk olemas ja valmis seda dokumenti vastu võtma.

Temale kui õiguskomisjoni esimehele tuli telefonikõne, et nunnad soovivad üle anda oma pöördumise Riigikogu esimehele siis, kui nunnad olid juba Riigikogu ette jõudnud. Tuleb märkida, et Riigikogus on tõepoolest turvaväravad, kust saab edasi ainult siis, kui ollakse kutsutud külaline, nt Riigikogu liikme poolt. Seetõttu on tõenäoline, et Riigikogu liikmed ei pruukinudki teada, et selline aktsioon üldse toimub ning ei ole päris õige öelda, et Riigikogu liikmed justkui tahtlikult jätsid nunnadega suhtlemata ja nad välja külmetama. Pigem olid sõlmimata kokkulepped ning ka tema tuli fraktsiooni koosolekult dokumenti vastu võtma siis, kui teda telefonikõnes sellest teavitati ja paluti.

Steven-Hristo Evestus sõnas, et on eelnevalt suhelnud Riigikogu esimehega isiklikult, kes ütles, et ei saa neid vastu võtta ning keegi ei keela toomast palvekirja Riigikogu valvelauda. Seda tuldi eile tegema ning kuna see oli kõigile nähtav, siis oleks võinud Riigikogu siiski tunda huvi nendega ühinemiseks ja nunnadega kohtumiseks, kui nende meelsuse osas on niivõrd palju küsimusi.

Andre Hanimägi märkis, et valvelauda võib tõesti tuua oma pöördumisi iga inimene, seda ei takista turvaväravad ning selleks ei ole tarvis väljas külmetada. Praegu on siiski pigem põhimõtteline vastasseis, kas keegi jättis kellegi ukse taha või mitte.

Varro Vooglaid kommenteeris, et tema hinnangul selline olukord, kus usulise ühenduse liikmete poolt Eesti suurim klooster on olukorras, kus neid ähvardab riigipoolne sundlõpetamine ja nad tahavad esitada oma palvekirja ning Riigikogu esimees ei leia selleks ega nendega kohtumiseks isegi paari minutit, jätab Eesti Vabariigist väga halva mulje. Samuti võrreldes seda olukorda sellega, kuidas võeti Pühtitsa kloostri vastu siseminister, kui ta kloostri külastas. See kontrast on kohutavalt suur ja jätab meie riigist väga halva mulje.

Andre Hanimägi rõhutas, et kohtumiseks peavad eelnevalt olema tehtud siiski kokkulepped.

Anti Haugas avaldas kriitikat kiriku ja kloostri esindaja vandeadvokaadi sõnavõtu suhtes ning sõnas, et tema hinnangul on väga alatu süüdistada Riigikogu liikmeid selles, et nad justkui ei suvatsenud tulla nunnadega kohtuma ega neid vastu võtta ja jätsid nad õue külmetama. Enamusel Riigikogu liikmetel ei olnud sellist informatsiooni ning kui vastav informatsioon õiguskomisjoni esimehena jõudis, võttis esimees palvekirja ka vastu. A. Haugas lisas, et väited sundlõpetamise osas ei ole pädevad ning neid ei peaks diskussioonis enam kasutama. Alati on võimalik põhikirja muuta ja oma tegevus seadustega vastavusse viia.

Vadim Belobrovstev avaldas omalt poolt kiitust õiguskomisjoni esimehele, kes leidis paar minutit teiste tegevuste kõrvalt ja tuli välja nunnadega suhtlema, erinevalt Riigikogu esimehest.

V. Belobrovstev esitas küsimuse Siseministeeriumi esindajatele. Esmalt märkis, et on seda küsimust Riigikogus mitmel korral küsinud siseministri Lauri Läänemetsa käest, kes on alati eitavalt vastanud. Ta palus siiski täpsustada, kas praegu ei ole mitte ühtegi pretensiooni ega etteheidet MPEÕK esindajatele selles osas, et nad oleksid kuidagi levitanud patriarh Kirilli retoorikat, toetanud kuidagi Venemaa sõda Ukrainas või ässitanud inimesi käituma seadusevastaselt.

Lisaks, kui see seaduseelnõu muutub seaduseks ja MPEÕK esindajad käituvad täpselt samamoodi edasi nagu nad on siiani käitunud ehk tegelikult seaduskuulelikult, kas siis hakkavad nende osas siiski tekkima sellised pretensioonid ja etteheited.

Erik Salumäe sõnas, et ei hakka siin kuidagi ministri sõnu ümber lükkama. Üks asi on õigusrikkumised, teine küsimus on see, kas on pretensioone. Ta tõi esile Riigikogu enda avalduse, mis puudutas küll Moskva patriarhaati ja Vene Õigeusu Kirikut tervikuna, kuid väljendas Riigikogu enamuse seisukohta, sh seda, mida kujutab endast julgeolekuoht Eestile Moskva patriarhaadi poolt.

Teiseks, on keeruline öelda, kas terminoloogia poolest nimetataks seda pretensiooniks kui riik ei pikenda metropoliidi elamisluba, kuid seda tehti 2024. aasta veebruaris samuti julgeoleku kaalutlustel ning metropoliit lahkus Eestist. Seega, kuigi kehtiva seaduse mõttes ei ole olnud õigusrikkumisi, kuid pretensioone sellisel kujul on olnud.

E. Salumäe selgitas veel, et ei võta praegu seisukohta MPEÕK osas, kuid kahtlemata muudab uus seadus kehtivat õigusruumi. See, mis puudutab piiriülest sidet välisriigis asuva vaimuliku keskusega on uue säte, mis lisandub seadusesse. On hindamise koht, kas mingil hetkel kirik ise tunnetab või riik hindab, kas ühendus kujutab endast julgeolekuohtu Eestile ning mis oleks edasised sammud.

Andre Hanimägi andis seejärel kollektiivse pöördumise "Peatada kirikute ja koguduste seaduse muutmise seaduse eelnõu menetlus ning kaasata seaduse muutmise vajalikkuse hindamiseks asjassepuutuvad isikud ja institutsioonid" tutvustamiseks sõna pöördumise esindajatele Natalja Paškole ja Ljudmilla Bariševskile.

Natalja Paško sõnas, et osaleb istungil eraisikuna, keda eelnõu seadusena vastuvõtmisel otseselt mõjutaks ning juristina on tal teatud asjadest keeruline kõrvalt vaadata ilma neile reageerimata. Lisaks sellele kollektiivsele pöördumisele on nad kasutanud ka teisi õigusriigi võimalusi protsessis osalemiseks, nt pöördunud õiguskantsleri poole ja kirjutanud avalikke kommentaare. Ta rõhutas, et see on seadus, mis ka eraisikuid otseselt puudutab ning seetõttu on oluline võimaldada avalikkusel eelnõu osas kaasa rääkida, kuna seaduse jõustumisel võib üheks tagajärjeks olla kirikuhoonetest ilma jäämine ja ka koguduse liikmena ei saa siis enam edasi tegutseda. Eelnevast lähtuvalt koostati kollektiivne pöördumine ning koguti vajalikud allkirjad.

N. Paško tutvustas kollektiivset pöördumist (*Lisa 1*), mida sellega taotletakse ning enda seisukohtasid eelnõu osas.

Andre Hanimägi palus täpsustada, kas kollektiivse pöördumise põhieesmärk on taotleda seda eelnõu Riigikogus mitte toetada.

Natalja Paško vastas, et esimene eesmärk oli tõesti peatada selle eelnõu menetlus Riigikogus. See on jätkuvalt eesmärk, millele loodetakse, kuid kuna seda pole tehtud, järgnevad sellele teised pöördumises kirjeldatud taotlused, sh algatada ühes eelnõuga olulise tähtsusega riikliku küsimuse arutelu, korraldada eelnõu avalik arutelu ning edastada ettepanek asjassepuutuvatele kohalikele ja rahvusvahelistele institutsioonidele seisukoha kujundamiseks.

Andre Hanimägi sõnas, et eelnõu esimene lugemine toimub Riigikogus homme ehk 19. veebruari täiskogu istungil ning seal otsustatakse, kas eelnõu jääb menetlusse ja läheb teisele lugemisele. Täna õiguskomisjon ühtegi menetluslikku otsust ei tee.

Ljudmilla Bariševski tutvustas seoses kollektiivse pöördumisega enda seisukohtasid eelnõu osas kui Ukrainast pärit Eestis elav õigeusklik kiriku koguduse liige.

Andre Hanimägi andis seejärel Eesti Kirikute Nõukogu (EKN) seisukohtade tutvustamiseks sõna EKN asepresident piiskop Philippe Jourdanile.

Philippe Jourdan sõnas, et EKN on selle seaduseelnõu osas olnud Siseministeeriumiga kontaktis juba mitu kuud ning saatnud eelnevalt oma kirjalikud seisukohad, nt eelmise aasta 13. novembril esitatud pikem ja argumenteeritud arvamus, mida ta siin ei kordaks. Siseministeerium on võtnud eelnõu raames arvesse EKN varasemaid arvamusi ja suurimaid muresid, mille eest ollakse tänulikud. Eriti selles osas, mis puudutab õpetuslike ja usutunnistuslike seisukohtade väljendamist.

P. Jourdan rõhutas, et EKN mõistab riigi ja valitsuse eesmärki, mis on tinginud käesoleva seaduse muutmise. Samas peatakse vajalikuks väljendada oma muret arengute pärast, mis võivad viia usuvabaduse ja kirikute tegevuse piiramisele Eestis. See oli ka EKN-i eelmise arvamuse põhiline murekoht. On väga oluline, et kirikutel säiliks õigus oma õpetuslike seisukohtade rahumeelseks väljendamiseks ilma, et riik näeks selle eest ette sanktsioone. Ei soovita leida ennast sellises olukorras, kus teatud sajandeid tuntud olnud kiriku õpetused arvatakse ühtäkki justkui ohuks Eesti põhiseaduslikule või avalikule korrale.

EKN ei saa nõustuda eelnõus toodud muudatusega, mis täiendab KiKoS §-i 20 lõikega 3 ning §-i 23 lõikega 2¹, mille alusel ei saa usulise ühenduse vaimulik ega juhatuse liige olla isik, keda on karistatud tahtlikult toimepandud kuriteo eest ja kelle karistus ei ole kustunud.

Tegemist on uue sättega, mida varasemates kooskõlastusringides eelnõus ei olnud, mis ei tulene MTÜ-de seadusest ning on selgelt kirikute ja koguduste suhtes liigselt piirav. Siinkohal tuleb silmas pidada, et kirikud ja kogudused pakuvad paljudele inimestele võimalust oma elus uus lehekülj pöörata, sh ka oma oskustega koguduse juhatuses kaasa töötamise kaudu. Kui inimeste elud on kirikutes ja kogudustes töö ja pakutava keskkonna tõttu muutunud, siis ei pea EKN vajalikuks piirata nende osalemist ka kirikute ja koguduste juhatuses, mis on seni toimunud ilma riigipoolse sekkumiseta.

P. Jourdan lisas, et EKN ei toeta riigi püüt KiKoS muutmise kaudu ülereguleerida usuliste ühenduste tegevust, kui selleks puudub vajadus või arvestatakse üksnes potentsiaalseid ohte.

Andre Hanimägi andis seejärel sõna istungile kutsutud erinevatele ekspertidele nende arvamuste tutvustamiseks.

Tartu Ülikooli usuteaduskonna asejuhataja, kirikuloo kaasprofessor **Priit Rohtmets** rääkis üldisemalt õigeusu taustast ning avas võimalusi, kuidas olukorda saaks ka kirikusiseselt lahendada nii, et erinevad osapooled oleksid rahul.

P. Rohtmets selgitas, kuidas ajalooliselt Eesti Õigeusu Kiriku struktuur on kujunenud ja milliseid keerdkäike on seejuures läbitud, sh kuidas eelnevalt on toimunud jurisdiktsiooni vahetused ning kuidas see on olnud võimalik säilitades legitiimne staatus. Samuti, kuidas oleks võimalik rahumeelselt edasi minna ka pärast seadusemuudatuste elluviimist. Õigeusu kiriku struktuurimuutused Eestis on seotud Eesti omariikluse ajaga. Pärast Eesti riigi loomist 1918. aastal püüdisid Eesti õigeusklikud ka kirikliku iseseisvuse poole ning 1923. aastal pöörduti selleks Konstantinoopoli patriarhaadi poole. Sealt saadi kiriklik kinnituskiri, mille alusel moodustati kirikuõiguslikult korrektselt Eesti Apostlik-Õigeusu Kirik (EAÕK) ning liiguti Moskva jurisdiktsioonist ära. See oli too hetk kiriku soov ning kuigi kogu õigeusu kogukond ei olnud selles osas ühtne, allusid kogudused, sh klooster kohaliku kiriku juhtimisele ning Eesti riigi seadustele.

1923. aasta järel moodustati EAÕK koosseisus Narva piiskopkond, mis koondas kõiki Vene traditsiooni kogudusi. See tähendas, et nii nagu ka täna, sai ka tol ajal jätkata oma usuelu praktiseerimist EAÕK all, kes on üheks kloostri säilimise tagajaks.

1941. aastal lülitas Vene Õigeusu Kirik EAÕK-i jõuga oma koosseisu, tehes seda okupatsiooni tingimustes ja rikkudes seejuures kiriku põhikirja. Saksa okupatsiooni ajal 1942. aastal avanes võimalus EAÕK tegevus osaliselt taastada, ehkki säilis ka Vene Õigeusu Kiriku jurisdiktsioon. Klooster soovis tol ajal kuuluda siiski EAÕK koosseisu, säilitades Vene Õigeusu Kiriku traditsioonid. Nõukogude okupatsiooni ajal liideti EAÕK taas jõuga Vene Õigeusu Kiriku koosseisu ning just selle ajaloo taustal saab rääkida Vene Õigeusu Kiriku struktuurist Eestis kui okupatsiooni aja jäänukist.

Praeguseks on koos Eesti riigi õigusliku järjepidevusega taastatud ka EAÕK tegevus, mis annabki võimaluse kirikuõiguslikuks lahenduseks seoses seadusemuudatusega. See pole kindlasti Vene traditsiooni koguduste jaoks lihtne, kuid on siiski õigeusu kiriku korrakohane, et Vene Õigeusu Kiriku kogudused võiksid taas koonduda ühte kirikusse ehk EAÕK koosseisu, mis koondab eri rahvustest inimesi ja erinevaid usulisi traditsioone.

P. Rohtmets rõhutas, et õigeusu kirik ei tunne Vene ega Kreeka õigeusku, vaid erinevaid

traditsioone, mis võivad püsida ühes kirikus ning loodetavasti jõuab ka Eestis olukord ühel hetkel niikaugele, et sellisel kujul saab eksisteerida üks kirik.

Eesti Apostlik-Õigeusu Kiriku Teoloogilise Instituudi juhataja **Tauri Tõlpt** sõnas, et vaatab ja täpsustab omalt poolt õiguskomisjonile esitatud teemat eelkõige õigeusu teoloogia ja kanoonika poolelt.

T. Tõlpt rõhutas esmalt, et kui teile öeldakse, et õigeusu kirikus ei saa midagi teha, siis ärge uskuge seda. Seda eeskätt seetõttu, et kui vaadata õigeusu kiriku ajalugu, on olnud võimalik teha kõike, mida on soovitud ning pigem on küsimus meelsuses. Ta möönis, et kaanoneid saab alati kasutada vastavalt soovile ja vajadusele, kuid kanooniline õigus ei võrdsustu õigeusu kirikus samaväärse nähtusena nagu seadused riigis. Kanooniline õigus on kui rahvusvahelise õiguse printsiip ning õigeusu kiriku enda tunnetuselt pigem juhend, mida saab vastavalt vajadusele kasutada või siis hoopis implementeerida ökonoomia printsiipi ehk kaanoneid saab vastavalt vajadusele erandina või eriolukordade puhul n-ö tasalülitada. Õigeusu kiriku ajaloos on palju näiteid taolistest eriolukorra kasutustest ning ajaloos on esinenud ka palju olukordasid, kus emakirikutest eemaldutakse väga lihtsatel või banaalsetel põhjustel ning see ei ole kedagi ka häirinud, eriti neid, kes emakirikust eralduvad. Eelnevast lähtuvalt võib öelda, et kanoonika on nähtus, mida on võimalik erinevates olukordades oma kasuks pöörata või mitte täita ning seega kui rääkida kanoonilistest kuritegudest, väljendatakse pigem oma meelsust.

T. Tõlpt märkis, et kui Moskva patriarh tahab koos Püha Sinodiga kaotada ära MPEÕK staatus ja kehtestada nt piiskopkond, mis allub otseselt Moskvale, siis saab ta seda teha kasvõi homme päev, kuna see staatus on antud Moskvast ja selle saab ka ära võtta, kuna igal patriarhil ja Püha Sinodil on voli selliseid otsuseid teha. Samuti võib märkida, et Pühtitsa klooster on Eestis mittekanooniline nähtus, kuna tegemist on stavropigiaalse kloostri. Õigeusu kiriku kanoonika sätestab, et iga klooster peab kuuluma oma kohaliku piiskopkonna ja piiskopi alluvusse. Selline stavropigiaalne nähtus, kus kohalik piiskop ületatakse ja ollakse otseselt patriarhaadi all, kuigi õigeusu kirikus nähtav fenomen, ei kuulu kanoonilise õigusega kooskõlas olevasse reaalsusesse. Samas ei nähta siin kanoonilist kuritegu ja see ei ole probleem, vaid näitab taaskord, kuidas kaanoneid saab tegelikult valida ja nende kasutamine on tihti abstraktne. Seda näitab ka nt 1996. aastal tehtud kokkulepe Moskva ja Konstantinoopoli patriarhaadi vahel, et Eestis on kaks õigeusu kirikut. See otsus on mittekanooniline, kuna ei ole kaanonitega kooskõlas, kuid samas siiski legitiimne, kuna kirikud leppisid nii kokku.

T. Tõlpt tõi veel esile, et temale kui õigeusu teoloogile oli väga problemaatiline MPEÕK ja kloostri esindajate vandeadvokaatide kiri, kus kasutati terminit „vene õigeusk“ ning väideti, et seda soovitakse nüüd keelata. See on eksitav, kuna vene õigeusk on vene keele ja kultuuri eripäradega õigeusu kui sellise üks eripära. Vene õigeusu eripära ei esine ainult Vene Õigeusu Kirikus, vaid ka nt Eesti Apostlik-Õigeusu Kirikus on vene õigeusu eripäradega kogudusi. Ei ole õige väita, et Eestis soovitakse justkui seadusemuudatusega keelata vene õigeusku, kuna seeläbi vene õigeusk justkui võrdsustatakse Vene Õigeusu Kirikuga ning see on väga problemaatiline etnofiletistlik kontseptsioon. Selline kontseptsioon on Vene maailma ehk Russki miri ideoloogia osa ning selles seisneb ka patriarh Kirilli poolse mõjutuse ohtlikkus, mille alusel peaks kogu vene õigeusk justkui olema Vene Õigeusu Kiriku all.

T. Tõlpt rõhutas, et õigeusu kirik on kohalik ja regionaalne kirik, kus eri rahvused saavad koos eksisteerida. Vene õigeusku saab samuti praktiseerida erinevates kirikutes, sh ka näiteks Konstantinoopoli patriarhaadis. Õigeusu kirikud identifitseerivad ennast just piirkondade, mitte rahvuste järgi. Seetõttu ei ole eelnevalt kirjeldatud problemaatiline terminoloogia kasutus kooskõlas õigeusu vaimsusega ning kahte konfessiooni ei peaks sel viisil vastandama. Kokkuvõttes on küsimus pigem meelsuses ja soovis, kuna õigeusu ajaloos on tehtud väga palju ning viimasel ajal on lausa enamjaolt teinud riigid otsuseid kirikute eest. Samuti on enamus kirikuid loodud riiklike projektidena ning ka eelnevalt on riigid andnud korraldusi õigeusu kirikutele eralduda oma emakirikutest. Usuvabaduse küsimuse siinkohal on võrdluses

selliste traditsioonidega õigeusu kiriku ajaloos pigem moodsam nähtus ja uus reaalsus.

Augsburgi Usutunnistuse Seltsi esindaja teoloogiadoktor **Veiko Vihuri** sõnas, et seltsi nimel saadeti arvamused ka kirjalikult ning tõi sellest esile nende põhilised murekohad seoses eelnõuga.

V. Vihuri sõnas, et Augsburgi Usutunnistuse Seltsi (AUS) hinnangul on peamine probleem riigivõimu sel viisil omavoliline laiendamine valdkonda, mis ei ole ilmaliku riigi pädevuses. Esiteks, eelnõus esineb vastuolu usuvabadusega. Eelnõuga lisatav KiKoS § 3 lõige 2¹ säte, mis keelab Eestis tegutseval usulisel ühendusel omada formaalseid suhteid välismaal asuva juhi või keskusega, kui seda peetakse ohuks julgeolekule, põhiseaduslikule või avalikule korrale, on põhiseadusvastane. Põhiseadus ei tunne sellist kontseptsiooni ja näeb ette, et usutalituste täitmist, mille lahutamatuks osaks on kanooniliste ehk kirikuõiguslike suhete viljelemine oma konfessiooni struktuuridega väljaspool Eestit, võib piirata üksnes juhul, kui sellega kahjustatakse avalikku korda, tervist ja kõlblust. Julgeolekust siinkohal juttu ei ole. Eelnevast lähtuvalt on AUS hinnangul tegemist usuvabadust ja usulise ühenduse enesekorraldusõigust ebaproportsionaalselt riivava nõudega. Eelnõu esitajad ei varja, et seadusemuudatuste eesmärk on sundida MPEÕK-i katkestama formaalsed suhted oma emakirikuga ehk Vene Õigeusu Kirikuga. Sellega aga sanktsioneeritakse õiguskuulekalt tegutsenud usulist ühendust, kellele ka siseministri enda sõnul etteheited puuduvad. Teiseks on eelnõus näha ka vastuolu südametunnistuse vabadusega. Kanooniline kuuluvus on usulise enesemääratluse lahutamatu osa ning riik ei saa nõuda sellise suhte lõpetamist ega sundida usklikke, antud juhul MPEÕK liikmeid ja Pühtitsa kloostri elanikke, panema toime südametunnistuse vastast tegu ehk liituma teise jurisdiktsiooni kirikuga. Kolmandaks on eelnõu vastuolus ka usuliste ühenduste autonoomia põhimõttega. Eesti Vabariigi põhiseaduse kohaselt ei ole riigikirikut ning seetõttu ei saa riigivõim usulistele ühendustele ette kirjutada, kellega tohib kanoonilisi suhteid omada või nt millistel tingimustel tohib olla vaimulik.

V. Vihuri rõhutas, et eelnevast lähtuvalt on AUS poolne ettepanek see eelnõu menetlusest välja arvata.

Andre Hanimägi suunas oma küsimuse nii MPEÕK ja kloostri esindajatele kui ka ekspertidele. Ta esitas mõned väited, mille tõesust palus täpsustada ja selgitada. Nimelt oli eelnevalt siin palju juttu hereesiast ja sellest, kuidas selles osas midagi teha ei saa. Hereesia määratlus on õigeusu kirikus vastuolu pühakirja ja kirikuisade õpetustega, millega moonutatakse kiriku dogmasid ja traditsioone. Moskva patriarh Kirill on oma sõnavõttudes kutsunud üles Pühale Sõjale, õnnistanud ja öelnud, et see, mis Ukrainas toimub, on õige ja vajalik. Muuhulgas on ta ka öelnud, et sellised sammud on vajalikud ka üleüldiselt lääne, sh Eesti vastu.

A. Hanimägi küsis, kas eelnevast lähtuvalt need sõnavõttud ja tegevused vastavad õigeusu põhimõtetele. Kui vastavad, siis kuidas ja kui ei vasta, siis on tema jätkuküsimus järgmine.

Ta tõi esile, et oikumeeniline patriarh Bartholomeus on öelnud järgmist: "...olen väga karmilt sõna võtnud selle sõja ja Venemaa algatatud rünnaku vastu. Eriti president Putini, aga kahjuks ka Vene Õigeusu Kiriku patriarhi Kirilli vastu. Nagu te teate, patriarh Kirill õnnistab kahe käega seda sõda. Ta on lausa väitnud, et neile, kes sõdivad Venemaa poolel Ukraina vastu ja surevad, andestatakse nende patud ja nad lähevad koheselt paradiisi. Selline seisukoht pole muud kui hereesia. See on Vene maailma hereesia ehk tegu on valeõpetusega."

Nüüd kui vaadata 15. kaanonit, siis see ütleb, et kõikidel õigeusklikel on kohustus mitte kuulata ega järgida hereetikut ja valeõpetuse kuulutajat ning nende vastu sammude võtmine ei oleks kanooniline kuritegu. Sellest tuleneb tema jätkuküsimus, et kui patriarh Kirilli sõnavõttud ja tegevused ei ole kooskõlas õigeusu õpetusega, siis kas 15. kaanoni kohaselt ei oleks kohane ega nähtaks selles kanoonilist kuritegu, kui ei järgitaks inimest, kes tegeleb hereesia levitamisega.

Artur Knjazev sõnas, et tema vastus on kontekstis, kus Euroopa Inimõiguste Kohus on öelnud, et riik ei tohi religioosseid küsimusi tõlgendada. Seega, kui see saab kuidagi olema eelnõu osas otsustuse aluseks, siis see ei ole lubatav.

Knjazev tõi ühe Saksa teoloogia professori arvamuse pinnalt esile, et see otsustus, kas patriarhi saab kuulutada hereetikuks või mitte, kuulub kõrgema kiriku instantsi pädevusse, mitte mõne indiviidi või preestri kompetentsi. Seda ei saa Eestis kirik ega klooster otsustada. Samuti tuleb märkida, et ka Konstantinoopoli patriarh ei ole patriarh Kirilli hereetikuks kuulutanud ning poliitilised arvamused iseenesest ei ole piisavaks aluseks hereesia kuulutamiseks.

Daniel lisas, et hereetikuks võib piiskopi kuulutada kirikukogu. See on kiriklik otsus, mitte riiklik. Ta selgitas veel käitumiste osas, et iga patt ei ole hereesia. Kui rääkida teatud üleskutsetest, mis meie mõistes on seotud patuga, siis sellele ei pruugigi keegi vastu vaielda, aga mitte iga kord ei ole sel juhul tegemist hereesiaga. Näiteks, kui rääkida räägime kümnest käsust ja nende vastu eksimisest, siis on loomulik, et inimene patustab, aga see ei tee teda hereetikuks.

Steven-Hristo Evestus lisas veel, et ei ole ei juristi, poliitiku ega teoloogi asi kedagi hereetikuna määratleda, kuna see lihtsalt ei ole nende pädevuses.

Andre Hanimägi uuris ekspertidelt, kas patriarh Kirilli tegevus vastab õigeusu õpetustele ja kas 15. kaanon tegelikult ütleb, et kui piiskop avalikult kuulutab hereesiat või valeõpetusi, siis on õigeusklikel õigus ja kohustus temast eralduda, ka enne sinodi otsust.

Tauri Tölpt selgitas, et eelnevalt viidatud kaanon õigeusu kirikus ei sätesta seda, et patriarh peab justkui olema juba hereetikuks kuulutatud, vaid piisab sellest, et on tuvastatud hereesia ehk õpetus, mis on varasemal kirikukogul kuulutatud hereesiaks. Kui nüüd piiskop või ka preester tuvastab, et tema patriarh jagab sellist õpetust, siis on tal vastavalt sellele viidatud kaanonile õigus ja tegelikult ka soovitus osadus ühepoolselt katkestada. Kaanon sätestab selgelt ka seda, et mitte mingisugust kirikukogu otsust ei pea selleks ootama. Seega on küsimus, mida praegu saab arutada ja mis on õigeusu kirikus viinud eri arvamusteni, pigem see, kas patriarh Kirilli seisukohad on hereetilised või mitte. Siinkohal on näha, et ei ole jätkuvalt väga selge, mida täpsemalt tähendab termin hereesia.

T. Tölpt tõi esile, et patriarh Kirilli puhul on argumenteeritud, et need on kõigest poliitilised seisukohad, mis ei ole kooskõlas õigusõpetusega, kuid samas ei ole õpetuslikud, vaid poliitilised. Hereesia tähendab, et seal peab olema midagi õpetusega vastuolus. Seetõttu paljud argumenteerivad, et siin ei ole kuskilt kinni võtta ning kuigi Püha Sõda ei oleks õigeusus kohane ja sellega ei olda nõus, ei minda sellega konkreetsesse hereesiasse. Teisalt on palju õigeusu teolooge ja kirikujuhte, kes on öelnud, et patriarh Kirilli poolses Vene maailma ideoloogias on väga selgelt tuvastatavad hereesiad. Välja on toodud nt etnofiletismi hereesia, mis on juba 1872. aastal hukka mõistetud. Samuti on leitud manilust ja millenarianismi hereesiat, mis on erinevatel kirikukogudel hukka mõistetud. Küsimus on jällegi meelsuses, sest need, kes on seda tuvastanud, on selle ka juba hukka mõistnud. Lisaks on näiteks Ukraina Õigeusu Kirik selle hereesiana hukka mõistnud ja seetõttu ka oma osaduse katkestanud. Keegi võib küll öelda, et ei tunnista seda tegevust, aga selline pretsedent on õigeusu kirikus olemas.

T. Tölpt rõhutas, et need debatid on käimas ning on erimeelsusi ja eri arusaamu, kuid lõppude lõpuks on see otsus siiski meelsuse küsimus. Ta tõi veel ajaloolisi näited selle kaanoni kasutamisest õigeusu kirikus.

Natalja Paško märkis, et tänasel istungil arutatakse eelnõu, kuid räägitakse ainult ühest usulisest ühendusest. Ta uuris, kas analüüsi on tehtud ka teiste usuliste ühenduste osas, kuidas seadusemuudatus neid mõjutaks. Lisaks küsis, millega teoloog täpsemalt tegeleb.

Andre Hanimägi vastas, et eelnõu tegelikult ei räägi konkreetselt Moskva patriarhaadist, vaid üleüldiselt nendest nõuetest, millele peavad vastama Eesti kirikud ja kogudused oma juhtimises. Moskva patriarhaadi osas on see küsimus rohkem esile tõusetunud lihtsalt seetõttu, et MPEÕK on praegu ainuke kirik, kellega seaduse jõustudes esineksid murekohad. Eelnõu puudutab lisaks veel näiteks radikaalse islami teemat ja muud, mitte ainult ühte kirikut. A. Hanimägi märkis, et kuna seadused on absoluutselt kõikidele täitmiseks, siis kindlasti mõjutab eelnõu selles mõttes kõiki usulisi ühendusi.

Tauri Tõlpt selgitas teoloogi tegevuse osas, et on täna siin akadeemilise teoloogina, mis tähendab, et pigem uurijana, kes üritab mõista, kuidas õigeusu maailmas need asjad käivad ning millised on erinevad seisukohad, sh laiem pilt ja tava. Teoloog ei saa kindlasti öelda, mida keegi peab tegema, sest see jääb igaühe meelsuse ja vaba tahte küsimuse juurde.

Varro Vooglaid suunas oma küsimuse EKN asepresident piiskop Philippe Jourdanile. Ta uuris, et kuivõrd MPEÕK kuulub ka EKN ridadesse, siis milline on EKN-i põhimõtteline hinnang selle eelnõu kesksele küsimusele, et riik kirjutab kirikutele justkui ette, millised kanoonilised sidemed neil võivad olla ehk kas EKN-i ja tema kui roomakatoliku kiriku piiskopi nägemuses on riigivõimul selline voli kirikutele ette kirjutada, millised kanoonilised sidemed neil võivad olla.

Philippe Jourdan sõnas, et usuvabadus on filosoofiline ja ratsionaalne mõiste, kuid see on ka õigus, mille eest nemad võitlevad. Moraalteoloogia ütleb, et iga õigusega kaasneb vastutus ning vastutusest tulenevad kohustused. Riik võib nõuda teatud kohustuste täitmist, mis tulenevad vastutusest ning see ei ole iseenesest mõistusvastane ega ebamoraalne. Küsimus on pigem selles, kas riik tuvastab seda õigesti, et teatud kohustused ei ole täidetud. Riigi nõudmised ei ole seega tema hinnangul ebalegitiimsed, kuid riik peab suutma oma nõudmisi põhjendada ja näidata, kas teatud kohustused, mis tulenevad just vastutusest seondult usuvabaduse õigusega on täidetud või mitte. P. Jourdan rõhutas, et teda ei häiri, kui riik tuletab meelde seda vastutust, mis on seotud usuvabadusega, sest ilma selleta ei oleks ka usuvabadust. Oluline on, et riik ei ületaks oma piire tungides valdkondadesse, mis ei kuulu tegelikult riigile ning vastasel juhul peab riigil olema tõsised põhjused, et kohustuste täitmist vaidlustada.

Vadim Belobroztsev suunas oma küsimuse MPEÕK esindajatele ja piiskop Danielile. Ta tõi välja, et eelnevalt ütles EAÕK esindaja oma sõnavõttus, et kiriku põhikirja muutmine ja seeläbi Siseministeriumi nõuete täitmine on lihtsasti teostatav, kuna küsimus on puhtalt meelsuses. Ta uuris, kas kiriku esindajad on selle väitega nõus.

Daniel vastas, et meelsus kahtlemata omab oma kohta kõiges selles, kuid silmas tuleb pidada ka vabadust. Kui inimeselt nõutakse midagi, millega ta ise ei nõustu, siis kas peale meelsuse jääb siiski talle alles ka vabadus või mitte. Ajaloo taustal on selliseid otsuseid iseenesest võimalik teha, kuid need ei ole jäänud tagajärgedeta. Täna, kui öeldakse, et on võimalik midagi ühepoolset lõpetada, siis tuleb märkida, et iga leping on siiski kahepoolne või mitmepoolne. Kui lepingud on sõlmitud kahe isiku vahel, siis on loomulik ja korrektne, et need lepingud ka lõpetatakse vastavalt ettenähtud protseduurile. Igasugune muu lõpetamine, kui ei ole muud mõju, võib siiski mõjutada enda südametunnistust, mis ei luba lepingut sellisel viisil ühepoolset lõpetada ning tuleks elada oma südametunnistusega rahu. Südametunnistuse vabadus võiks jätkuvalt olla põhimõte, mida austatakse ja ei tohiks sundida inimesi oma südametunnistuse vastaselt käituma.

Artur Knjazev uuris eelneva pinnalt, et kui inimesed lähevadki sel viisil oma südametunnistuse vastu ja muudavad kiriku põhikirja, kas siis on tõesti julgeolekurisk kadunud ning kas see tõesti lahendab probleemi.

Vilja Toomast märkis, et kui põhikirja on muudetud ja seal enam sellist sidet sätestatud ei ole,

siis on Eesti riigil ja seadusandjatel võimalik paremini ja kindlamini järgida, kas nõudeid järgitakse või mitte.

Anti Haugas suunas oma küsimuse Veiko Vihurile, märkides, et tema eelnev sõnavõtt oli pigem demagoogiline. Ta küsis, kas ta saab kinnitada, et ei ole otseselt ega kaudselt saanud tulu Kremliga seotud organisatsioonidelt.

Veiko Vihuri vastas, et ei ole.

Madis Kallas tänas omalt poolt osalejaid väga konstruktiivse arutelu eest. Samuti vabandas eilse juhtumi eest, kuna oli üks nendest Riigikogu liikmetest, kes ei teadnud, et nunnad tulevad Riigikokku. Kui oleks teadnud, oleks kindlasti olnud ka valmis neid vastu võtma. M. Kallas märkis viidatud lepingu lõpetamise osas, et tema hinnangul on Eesti kui õigusriigi põhimõtteid ja meie põhiseadust arvestades selge, et üks osapool on seda lepingut rikkunud. Ta küsis kiriku esindajatelt, kas nende hinnangul ei ole teine osapool seda lepingut rikkunud, eriti seoses patriarhi sõnavõttudega Eesti kui vaba õigusriigi tuleviku ja Ukraina sõja osas.

Daniel vastas, et kiriku suhted konkreetselt patriarhiga puudutavad vaid kiriklikku teemat, nt eelnevalt mainitud metropoliidi valimine, kelle valiku kinnitab patriarh. Selles osas ei näe nad lubamatust. Samuti on nad ka eelnevalt rõhutanud, et ei saa siin täitmiseks mingisuguseid ettekirjutisi Vene rahvuskogult, mis ei ole kiriklik organisatsioon.

Ando Kiviberg tänas omalt poolt hariva avatud istungi eest.

Ta väljendas rahvaesindajana oma kimbatust, kuna paljudest sõnavõttudest on tajutav, et Eesti riik peaks ennast justkui süüdi tundma, et astub samme kaitsmaks oma põhiseaduslikku korda ja kindlustamaks seda ka tulevikus ohu korral. Ta tõi siinkohal esile, kuidas Ukraina sõja algusest ehk pärast kallaletungi algust hakkasid seal tegutsema erinevad diversantide grupid ning neid tuvastanud julgeolekujõud jõudsid oma jälitustegevuses tihtipeale Moskva patriarhaadi õigeusu kiriku kogudusteni, kus leiti läbiotsimiste käigus mitte ainult infosõja propaganda materjale, vaid ka lausa relvaladusid. Sellest kogemusest tulenevalt ei ole tema seisukohalt seda kindlust, et sama aparatuuri ei hakataks kasutama ka Eesti riigi vastaste rünnakute korral.

A. Kiviberg suunas eelnevast tulenevalt oma küsimuse piiskop Danielile. Nimelt on piiskop öelnud, et distantseerib ennast patriarh Kirilli avaldustest Ukraina sõja ja Eesti, Läti ning Leedu iseseisvuse osas. Ta küsis, mida teeks piiskop olukorras, kus tema juurde tuleb koguduse liige, kes soovib liituda patriarhi poolt õnnistatud nn Püha Sõjaga.

Daniel vastas, et tema ei pea seda Püha Sõjaks ning on oluline mõista, et nemad ei soovi sattuda sellesse sõjalisse konflikt. Nad õnnistavad inimesi, kes teenivad Eesti Vabariigi kaitsejõududes, sest kui peaks toimuma sõjaline konflikt, peavad nad kaitsma oma maad ja rahvast. Ta rõhutas, et kui on erijuhtumid, tuleb nendega konkreetselt tegeleda. Kiriku kui institutsiooni poolt mõistetakse esimesest Ukraina sõja päevast hukka Venemaa kallaletungi. Ukraina Õigeusu Kiriku pea metropoliit Onufri tegi avalduse, milles mõistis kallaletungi hukka, kutsus üles nii presidenti kui ka patriarh Kirilli tegema endast kõik, et sõda lõpetada ning andis õnnistuse Ukraina relvajõududele oma maa ja rahva kaitsmiseks.

Daniel märkis, et tema hinnangul ei peaks tegelema fantaasiatega, kuid see on see, kuidas nad kiriku juhtkonnana seda olukorda näevad.

Andre Hanimägi tänas kõiki istungil osalejaid ja külalisi teineteisest lugupidava ja austava ning selge diskussiooni eest niivõrd tõsisel teemal. Esimees rõhutas, et kõnealune 570 SE eelnõu on homme ehk 19. veebruaril täiskogus esimesel lugemisel ning Riigikogu otsustab, kas eelnõu menetlusega liigutakse edasi või mitte. Ta avaldas lootust, et Riigikogu liikmed ja ka kõik teised vaatasid tänast avalikku istungit või vaatavad seda veebis järgi ning leidsid oma muredele kinnitust või lükati need ümber. On oluline rõhutada, et õigeusk ja õigeusklikud ise ei ole kuidagi Eestile julgeolekuohuks ning kõik võivad oma Jumalat teenida täpselt nii, nagu

soovivad ja õiguskord seda võimaldab. Julgeolekuohuks on Eestis tegutseva kiriku otsealluvus Moskva Patriarhaadile ja seega otsene sõltuvussuhe Eesti riigi suhtes varjamatult vaenulikust välisorganisatsioonist, mistõttu tuleb usuvabadust ja usuküsimusi selgelt eristada organisatsioonilistest probleemidest, mis vajavad lahendamist.

3. Info ja muud küsimused

Muid küsimusi ei arutatud.

(allkirjastatud digitaalselt)
Andre Hanimägi
juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)
Selena Eenmaa
protokollija